

STOSOWANIE TYMCZASOWEGO ARESztOWANIA

Analiza praktyczna

redakcja naukowa
Piotr Karlik, Bartosz Pilitowski

Aleksandra Antoniak-Dróżdż, Zofia Branicka, Maciej Czajka
Katarzyna Gajowniczek-Pruszyńska, Jolanta Kajfasz
Piotr Karlik, Bogna Kociółowicz-Wiśniewska
Jakub Michalski, Bartosz Pilitowski, Dominik Zając

Wolters Kluwer

STOSOWANIE TYMCZASOWEGO ARESztOWANIA

Analiza praktyczna

redakcja naukowa

Piotr Karlik, Bartosz Pilitowski

Aleksandra Antoniak-Drózdź, Zofia Branicka, Maciej Czajka
Katarzyna Gajowniczek-Pruszyńska, Jolanta Kajfasz
Piotr Karlik, Bogna Kociołowicz-Wiśniewska
Jakub Michalski, Bartosz Pilitowski, Dominik Zając

SERIA **MONOGRAFIE**

Stan prawny na 5 września 2022 r.

Recenzent

Dr hab. Szymon Tarapata

Wydawca

Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący

Joanna Tchorek

Opracowanie redakcyjne

Michał Dymiński

Projekt okładek serii

Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Poszczególne rozdziały napisali:

Aleksandra Antoniak-Drózd – rozdz. 4

Zofia Branicka – rozdz. 3

Zofia Branicka, Bogna Kociołowicz-Wiśniewska, Bartosz Pilitowski – rozdz. 1

Maciej Czajka – rozdz. 6

Katarzyna Gajowniczek-Pruszyńska – rozdz. 5

Jolanta Kajfasz, Dominik Zajac – rozdz. 2

Piotr Karlik – rozdz. 7

Jakub Michalski – rozdz. 8, Suplement (opracowanie)

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o. & Fundacja Court Watch Polska, 2022

ISBN 978-83-8286-844-9

ISSN 1897-4392

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 728 313 462

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
---------------------	----

Od autorów	13
------------------	----

Rozdział I

Analiza praktyki stosowania tymczasowego aresztowania przez polskie sądy. Wyniki badań aktowych i ich ocena

17

1. Dobór próby badawczej	18
2. Metoda analizy	19
3. Przebieg posiedzeń aresztowych	20
3.1. Obecność oskarżonych, obrońców i prokuratorów na posiedzeniach w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania	20
3.2. Obecność oskarżonych, obrońców i prokuratorów na posiedzeniach w przedmiocie przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania	22
4. Zarzuty, z którymi wiązały się wnioski o zastosowanie tymczasowego aresztowania	23
5. Długość tymczasowego aresztowania	29
5.1. Kiedy kończy się stosowanie tymczasowego aresztowania	30
5.2. Czas trwania tymczasowego aresztowania	31
6. Przesłanki zastosowania tymczasowego aresztowania	33
7. Zgodność przesłanek wskazanych we wniosku i postanowieniu o zastosowaniu tymczasowego aresztowania	35
7.1. Przesłanka zagrożenia surową karą	40
7.2. Przesłanka obawy mactwa	42

Rozdział II

Analiza jakościowa postanowień aresztowych

w postępowaniu przygotowawczym	46
1. Wprowadzenie	46
2. Standard uzasadnienia postanowienia aresztowego na gruncie art. 251 § 3 k.p.k.	48
3. Wysokie prawdopodobieństwo popełnienia zarzucanego przestępstwa (art. 249 § 1 k.p.k.)	50
4. Konieczność zastosowania tymczasowego aresztowania w kontekście zasady subsydiarności (art. 257 § 1 k.p.k.)	55
5. Obawa ucieczki lub ukrycia się oskarżonego (art. 258 § 1 k.p.k.)	58
6. Obawa matactwa (art. 258 § 1 k.p.k.)	60
7. Wysokie zagrożenie karą (art. 258 § 2 k.p.k.)	64
8. Obawa popełnienia przestępstwa w przyszłości (art. 258 § 3 k.p.k.)	69
9. Występowanie okoliczności szczególnych, wykluczających stosowanie aresztu (art. 259 § 1 k.p.k.)	71
10. Niski przewidywany wymiar kary (art. 259 § 2 k.p.k.)	73
11. Szczególne okoliczności uniemożliwiające ukończenie postępowania przygotowawczego w terminie 3 miesięcy (art. 263 § 2 k.p.k.)	75
12. Wnioski	78
13. Podsumowanie	80

Rozdział III

Sposób powoływania orzecznictwa sądów powszechnych

i Sądu Najwyższego a jakość uzasadnień postanowień

w przedmiocie stosowania tymczasowego aresztowania

w postępowaniu przygotowawczym	82
1. Wprowadzenie	82
1.1. Przedmiot i cel analizy	82
1.2. Funkcje uzasadnienia postanowienia o zastosowaniu bądź przedłużeniu stosowania tymczasowego aresztowania	83
1.3. Powody przywoływania orzecznictwa w uzasadnieniach postanowień	85

2. Treść uzasadnienia postanowienia	88
2.1. Informacje ogólne	88
2.2. Przedstawienie dowodów świadczących o popełnieniu przez oskarżonego przestępstwa (przesłanka ogólna)	88
2.3. Wykazanie przesłanek szczególnych stosowania tymczasowego aresztowania	92
2.3.1. Informacje ogólne	92
2.3.2. Ryzyko ucieczki lub ukrycia	93
2.3.3. Ryzyko matactwa	94
2.3.4. Grożąca surowa kara	96
2.3.5. Brak przesłanek negatywnych	102
2.4. Wyjaśnienie, dlaczego nie uznano za wystarczające zastosowania innego, nieizolacyjnego środka zapobiegawczego	102
3. Wnioski	104

Rozdział IV

Zasada minimalizacji i racjonalności stosowania środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania w praktyce prokuratora	106
1. Standardy Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności w zakresie przesłanek stosowania tymczasowego aresztowania	106
2. Zasada minimalizacji i racjonalizacji stosowania tymczasowego aresztowania w praktyce prowadzonych postępowań przygotowawczych	111
3. Praktyka przedłużania tymczasowego aresztowania w polskim procesie karnym na tle standardów Konwencji	117
4. Wzmocnienie pozycji procesowej prokuratora w przedmiocie stosowania warunkowego tymczasowego aresztowania	123
5. Ocena przyczyn zaburzenia proporcjonalności w zakresie wnioskowania przez prokuratorów o stosowanie tymczasowego aresztowania	125

Rozdział V

Wybrane aspekty stosowania tymczasowego aresztowania w praktyce obrończej – refleksje wokół raportu Court Watch Polska z 2019 r.	127
--	------------

Rozdział VI

Stosowanie tymczasowego aresztowania – perspektywa sędziowska	149
1. Zobaczyć przyszłość	149
2. Przesłanki stosowania tymczasowego aresztowania	151
3. Dylemat sędziego – między Scyllą a Charybdą	154
4. „Mniej znaczy więcej”	155
5. Czas biegnie inaczej w zależności od tego, po której stronie drzwi od celi jesteś	158
6. Kilka sugestii na koniec	166

Rozdział VII

Ograniczanie stosowania nieizolacyjnych środków zapobiegawczych na rzecz tymczasowego aresztowania	167
1. Zmiany w zakresie środków nieizolacyjnych	168
2. Sprzeciw prokuratora od postanowienia sądu w zakresie tzw. warunkowego tymczasowego aresztowania	170
3. Źródło pochodzenia przedmiotu poręczenia	176
4. Podsumowanie	180

Rozdział VIII

Stosowanie tymczasowego aresztowania w Polsce i w Europie	181
1. Instytucja tymczasowego aresztowania – dane statystyczne ...	181
2. Instytucja tymczasowego aresztowania – standardy ustanowione przez organy międzynarodowe	195
3. Wybrane rozwiązania międzynarodowe możliwe do analizy pod względem wdrożenia w Polsce	205
4. Podsumowanie	208

Suplement**Tymczasowe aresztowanie w wybranych krajach Europy 210**

1. Anglia i Walia	210
1.1. Podstawowe zasady	210
1.2. Postępowanie przygotowawcze i wysłuchanie oskarżonego	211
1.3. Podstawy tymczasowego aresztowania	211
1.4. Konsekwencje wydania postanowienia o tymczasowym aresztowaniu, alternatywy wobec aresztu tymczasowego	213
2. Austria	214
2.1. Podstawowe zasady	214
2.2. Postępowanie w sprawie zastosowania aresztu tymczasowego i posiedzenie sądowe	215
2.3. Okres stosowania aresztu tymczasowego	216
2.4. Podstawy stosowania aresztu tymczasowego	216
2.5. Alternatywy wobec tymczasowego aresztowania	218
3. Czechy	219
3.1. Podstawowe regulacje	219
3.2. Podstawy zastosowania aresztu tymczasowego	219
3.3. Posiedzenie w sprawie zastosowania aresztu tymczasowego i dalsza procedura	220
3.4. Czynności po aresztowaniu tymczasowym	221
3.5. Alternatywy wobec aresztu tymczasowego	222
4. Finlandia	223
4.1. Podstawowe regulacje	223
4.2. Zatrzymanie i areszt tymczasowy	224
4.3. Posiedzenie w sprawie aresztu tymczasowego	225
4.4. Następstwa wydania postanowienia o tymczasowym aresztowaniu	225
4.5. Zasady stosowania aresztu tymczasowego	226
4.6. Alternatywy wobec aresztowania tymczasowego	226
5. Francja	227
5.1. Podstawowe regulacje	227

5.2. Posiedzenie w sprawie zastosowania aresztu tymczasowego	227
5.3. Podstawy i procedura stosowania aresztu tymczasowego	228
5.4. Po zastosowaniu aresztu tymczasowego	229
5.5. Okres stosowania aresztu tymczasowego	229
5.6. Alternatywy wobec aresztu tymczasowego	230
6. Holandia	231
6.1. Podstawowe regulacje	231
6.2. Areszt tymczasowy	232
6.3. Podstawy stosowania tymczasowego aresztowania	232
6.4. Okres stosowania aresztu tymczasowego	234
6.5. Następstwa wydania postanowienia o tymczasowym aresztowaniu	235
6.6. Alternatywy wobec tymczasowego aresztowania	235
7. Niemcy	236
7.1. Podstawowe regulacje	236
7.2. Procedury przedprocesowe	238
7.3. Podstawy zastosowania aresztu tymczasowego	239
7.4. Kontrola sądowa	239
7.5. Niezgodne z prawem aresztowanie tymczasowe	241
7.6. Alternatywy wobec tymczasowego aresztowania	241

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- k.k.** – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2022 r. poz. 1138)
- Konstytucja RP** – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- Konwencja** – Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 4.11.1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284)
- k.p.k.** – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2022 r. poz. 1375)
- k.w.** – ustawa z 20.05.1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2021 r. poz. 2008 ze zm.)
- StPO** – *Strafprozessordnung* (niemiecki kodeks postępowania karnego)
- StrEG** – *Gesetz über die Entschädigung für Strafverfolgungsmaßnahmen* (niemiecka ustawa o odszkodowaniach w procesie karnym)

Czasopisma i publikatory

- OSA** – Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
- OSNKW** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa
- OSNwSK** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
- OTK** – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
- Pal.** – Palestra
- PiP** – Państwo i Prawo
- Prok. i Pr.** – Prokuratura i Prawo
- RPEiS** – Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny

Instytucje i sądy

ETPC	– Europejski Trybunał Praw Człowieka
SN	– Sąd Najwyższy
SA	– sąd apelacyjny
TK	– Trybunał Konstytucyjny

OD AUTORÓW

Tymczasowe aresztowanie jest instytucją prawa karnego procesowego, która niezmiennie pozostaje w centrum zainteresowania praktyki wymiaru sprawiedliwości. Widać to przede wszystkim w rosnącej liczbie stosowanych tymczasowych aresztowań. O ile pod koniec 2015 r. w aresztach śledczych przebywały 4162 osoby, to pod koniec 2021 r. było to już 8495 osób. Siłą rzeczy przekłada się to na rozważania teoretyków prawa. Jednocześnie tymczasowe aresztowanie jest znakomitym przykładem, gdzie teoria i praktyka znacząco się rozmiągają. Powody takiego stanu rzeczy od lat pozostają przedmiotem zainteresowania nauki procesu karnego, ale także orzecznictwa Sądu Najwyższego czy Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Choć wszyscy zdają się zgadzać co do negatywnej oceny obecnej sytuacji, to jednak różne są diagnozy co do jej etiologii. Jeszcze trudniej jest uzgodnić stanowiska w zakresie proponowanych rekomendacji.

Chcąc włączyć się w toczoną od lat dyskusję, przekazujemy Państwu niniejszą publikację, która stanowi zwięzienie prac Fundacji Court Watch nad badaniem tymczasowego aresztowania, a także zawiera rozbudowane wypowiedzi praktyków, powstałe na kanwie wykonanej pracy. Głęboko wierzymy, że pokazanie szerokiej perspektywy popartej wynikami żmudnych badań pozwoli najlepiej pokazać aktualną sytuację stosowania tymczasowego aresztowania w Polsce, ale także umożliwi jeszcze lepsze wyciągnięcie wniosków co do przyszłości tej instytucji.

Centralnym punktem publikacji jest analiza akt spraw karnych z lat 2016–2018, w których stosowano tymczasowe aresztowanie,

przeprowadzona przez Fundację Court Watch. W wyniku jej działań udało się przebadać 310 spraw prowadzonych w obrębie obszarów czterech apelacji (gdańskiej, warszawskiej, szczecińskiej i krakowskiej). Zebrano informacje m.in. na temat przebiegu posiedzeń aresztowych, zarzutów postawionych podejrzanym, czasu trwania tymczasowego aresztowania oraz przesłanek jego stosowania. Badania aktowe pozwoliły także na szczegółową weryfikację merytorycznego uzasadniania powołanych przesłanek stosowania izolacyjnego środka zapobiegawczego, a także na ustalenie, jak często i w jaki sposób organy odwołują się do okoliczności wyłączających możliwość stosowania tymczasowego aresztowania. Następnie wyniki tych badań poddano analizie ilościowej i jakościowej, czego efektem są opracowania stanowiące punkt wyjścia do dalszych rozważań zawartych w publikacji.

Publikacja została wzbogacona pogłębioną analizą obecnej praktyki stosowania tymczasowego aresztowania oraz najnowszych zmian legislacyjnych. Jej autorami są praktycy reprezentujący każdą z funkcji procesowych, tj. oskarżania, obrony oraz rozstrzygania – w tym wypadku ograniczoną do stosowania tymczasowego aresztowania. W konsekwencji swoje stanowisko zaprezentowali: prokurator prokuratury okręgowej; adwokat – doświadczony obrońca i pełnomocnik w sprawach karnych; sędzia sądu okręgowego z wydziału karnego oraz przedstawiciel nauki, specjalista z zakresu prawa karnego. Są to zatem cztery różne spojrzenia na ten sam problem, co pozwala dostrzec odmienną perspektywę podmiotu uczestniczącego w procesie stosowania środków zapobiegawczych. Bliższa analiza tych stanowisk pokazuje jednak, że nie są one od siebie bardzo oddalone, a punktów stycznych jest zdecydowanie więcej, niż mogłoby się wydawać. Tym bardziej zatem aktualne pozostaje pytanie dotyczącego tego, co sprawia, że założenia teoretyczne tak bardzo różnią się od praktyki stosowania tymczasowego aresztowania.

Niniejsza publikacja nie zawiera gotowych rozwiązań aktualnych problemów związanych z tymczasowym aresztowaniem. W założeniu autorów miała ona na celu przybliżyć obecną sytuację praktyki stosowania tego izolacyjnego środka zapobiegawczego, a także

pokazać odmienne perspektywy patrzenia na przedstawione zagadnienie, w zależności od pozycji uczestnika postępowania. Nie chcieliśmy się jednak ograniczać wyłącznie do wskazania, że problem istnieje, ale naszym celem było także zaproponowanie konstruktywnych zmian w ramach postulatów *de lege ferenda*.

Niniejsza publikacja nie ukazałaby się, gdyby nie życzliwe wsparcie i pomoc SSN prof. dr. hab. Pawła Wilińskiego, który nie tylko dostrzegł potencjał w przedstawionym mu materiale, ale także patronował całemu procesowi wydawniczemu. Jemu, autorom poszczególnych rozdziałów, współpracownikom Fundacji Court Watch Polska zaangażowanym w badania aktowe oraz prezesom sądów, którzy wyrazili zgodę na ich przeprowadzenie składamy serdeczne podziękowania. Bez Państwa pomocy ta publikacja by się nie ukazała.

Bartosz Pilitowski

Piotr Karlik

Rozdział I

ANALIZA PRAKTYKI STOSOWANIA TYMCZASOWEGO ARESZTOWANIA PRZEZ POLSKIE SĄDY. WYNIKI BADAŃ AKTOWYCH I ICH OCENA

Tymczasowe aresztowanie jest środkiem zapobiegawczym, mającym na celu zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania karnego. Stanowi przy tym środek najdotkliwszy dla podejrzanego albo oskarżonego¹, ponieważ oznacza pozbawienie go wolności, osadzenie w areszcie śledczym lub zakładzie karnym oraz znaczne ograniczenie kontaktu ze światem zewnętrznym (brak przepustek; telefony i widzenia wyłącznie za zgodą organu prowadzącego postępowanie). Dlatego jego stosowanie zostało powierzone wyłącznie w ręce sądów (art. 31 Konstytucji RP).

¹ Gdy używamy w naszym rozdziale określenia oskarżony, mamy na myśli także podejrzanego, czyli osobę, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo której bez wydania takiego postanowienia postawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego, ale do sądu nie wniesiono jeszcze aktu oskarżenia. Robimy tak, ponieważ przepisy Kodeksu postępowania karnego przyznają takie same prawa procesowe tym osobom w przypadku tymczasowego aresztowania (art. 71 § 3 k.p.k.). Dodatkowo w naszym korpusie danych wszystkie osoby, wobec których zastosowano tymczasowe aresztowanie, zostały ostatecznie oskarżone.

1. Dobór próby badawczej

Badanie praktyki stosowania tymczasowego aresztowania przez sądy oparliśmy na analizie akt spraw karnych, w których zastosowano ten środek zapobiegawczy na etapie postępowania przygotowawczego. Badanie objęło warstwowo-losową próbę spraw karnych (repertoria K) rozpatrywanych w pierwszej instancji zarówno przez sądy rejonowe, jak i sądy okręgowe. Badanie przeprowadzono w czterech z 11 apelacji (Gdańsk, Kraków, Szczecin, Warszawa). Do badania spraw, do których rozpoznania właściwy był sąd okręgowy, wytypowano po dwa sądy z każdej z czterech apelacji: sąd okręgowy, którego siedziba była tożsama z siedzibą sądu apelacyjnego, oraz sąd wybrany losowo z pozostałych. Do badania spraw, do których rozpoznania właściwy był sąd rejonowy, wytypowaliśmy po dwa sądy z każdego z wytypowanych wcześniej okręgów: losowo wybrany sąd rejonowy, którego siedziba była tożsama z siedzibą okręgu, oraz sąd losowo wybrany z sądów rejonowych mających siedzibę w innej miejscowości niż sąd okręgowy.

Taki sposób doboru sądów miał za zadanie zapewnić w badanej próbie obecność spraw charakterystycznych zarówno dla aglomeracji miejskich, mniejszych miast i obszarów wiejskich. Wytypowane apelacje gwarantowały obecność w próbie sądów obejmujących swoją jurysdykcją obszary znajdujące się dawniej pod różnymi zaborami oraz obecność w próbie spraw prowadzonych przez sędziów będących absolwentami różnych ośrodków akademickich.

Zwróciliśmy się następnie do prezesów wytypowanych sądów z wnioskiem o dostęp do akt pierwszych pięciu (w przypadku sądów rejonowych) lub 10 (w przypadku sądów okręgowych) spraw, w których zastosowano tymczasowe aresztowanie na etapie postępowania przygotowawczego, a które wpłynęły do pierwszego z kolei wydziału karnego w sądzie odpowiednio w latach 2016, 2017 i 2018. Maksymalna wielkość próby wynosiła więc 480 spraw: 240 spraw, które rozpatrywane były przez sądy okręgowe, oraz 240 spraw, które rozpatrywane były przez sądy rejonowe. W wyniku braku dostępności akt części wytypowanych spraw (np. na skutek kasacji wniesionych do Sądu

Najwyższego) oraz braku zgody na wykonywanie fotografii w niektórych sądach, w założonym czasie badania udało nam się przeanalizować akta 310 spraw.

Wyciągając wnioski należy więc pamiętać, że analiza dotyczyła wyłącznie tych wniosków i postanowień o zastosowaniu tymczasowego aresztowania, które zostały wydane w sprawach, które zakończyły się wniesieniem aktu oskarżenia albo jego surrogatu.

2. Metoda analizy

Analiza objęła znajdujące się w aktach wnioski prokuratorskie o zastosowanie tymczasowego aresztowania, postanowienia sądów rejonowych w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania², prokuratorskie wnioski o przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania oraz postanowienia sądów rejonowych i okręgowych w przedmiocie przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania. Wartości niektórych zmiennych ilościowych zostały ustalone na podstawie protokołów posiedzeń oraz wyroków w badanych sprawach. Treść merytoryczna tych dokumentów nie była jednak przedmiotem analizy.

W opisaney w tym artykule analizie skupiliśmy się na zmiennych ilościowych obrazujących praktykę stosowania przez sądy tymczasowego aresztowania. Analizę jakościową postanowień o zastosowaniu tymczasowego aresztowania pochodzących z tej samej próby przeprowadzili dr Dominik Zając oraz mgr Joanna Kajfasz. Jej wyniki przedstawione zostały przez nich w osobnym artykule.

² Interpretując dane, należy mieć na uwadze, że wniosek prokuratora o zastosowanie tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym może być rozpoznany przez inny sąd niż ten, który będzie sądem właściwym do rozpoznania sprawy karnej. Będzie to zawsze sąd rejonowy, nawet jeśli sprawa ostatecznie będzie rozpoznawana w pierwszej instancji przez sąd okręgowy. Nie należy więc utożsamiać decyzji w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania w sprawach właściwych dla sądów okręgowych z tymi sądami, ponieważ sąd okręgowy nie rozpoznaje wniosków o inicjalne zastosowanie tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym.

Wszystkie średnie wartości zmiennych zostały zważone, aby uzyskać wyniki reprezentatywne dla wszystkich sądów w kraju. Waga każdego rekordu została ustalona na podstawie udziału sądu, w którym była rozpatrywana dana sprawa, w ogólnej liczbie spraw karnych rozpatrywanych przez sądy powszechne danego typu.

3. Przebieg posiedzeń aresztowych

Posiedzenie dotyczące zastosowania tymczasowego aresztowania trwało przeciętnie 66 minut, jeśli sprawa toczyła się w sądzie rejonowym. Z kolei gdy sprawę rozpoznawał sąd okręgowy, posiedzenie trwało średnio 70 minut. Najdłuższe posiedzenie w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania trwało 4 godziny, gdy sprawa toczyła się przed sądem okręgowym, oraz 10 minut dłużej w przypadku spraw rozpoznawanych przez sądy rejonowe. Niezależnie od tego, jaki sąd był sądem właściwym rzeczowo w danej sprawie, najkrótszy czas, w którym podjęto decyzję o zastosowaniu tymczasowego aresztowania, wyniósł zaledwie kwadrans.

Tabela 1. Czas trwania posiedzenia w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania

	Sądy rejonowe	Sądy okręgowe
Średnia	66 min	70 min
Maksimum	250 min	240 min
Minimum	15 min	15 min

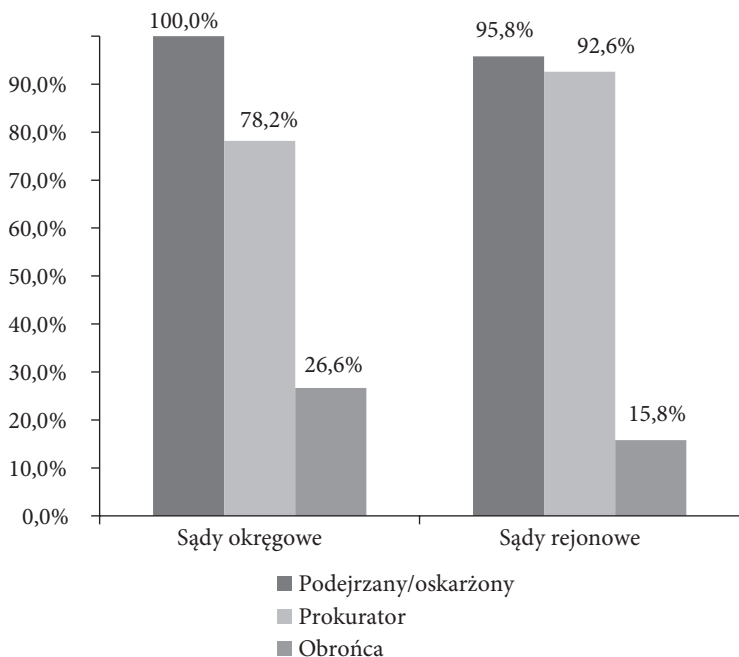
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań próby akt spraw karnych z lat 2016–2018

3.1. Obecność oskarżonych, obrońców i prokuratorów na posiedzeniach w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania

Przed wydaniem postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania konieczne jest przesłuchanie oskarżonego, chyba że ten ukrywa

się lub przebywa poza granicami kraju. Na posiedzeniach w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania, w sprawach, które badaliśmy, oskarżony obecny był prawie zawsze. W badanej próbie odsetek posiedzeń, na których stawiał się podejrzany lub oskarżony, wyniósł 100%, jeśli sprawa toczyła się przed sądem okręgowym, oraz prawie 96%, gdy sprawę rozpoznawał sąd rejonowy. Prokuratorzy byli z kolei obecni na 78% posiedzeń w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania, jeśli sądem właściwym w sprawie był sąd okręgowy, oraz na 92,6%, gdy sprawa toczyła się przed sądem rejonowym. Najrzadziej na tych kluczowych posiedzeniach obecni byli obrońcy – pojawili się na 26,6% posiedzeń, gdy sprawę rozpoznawał sąd okręgowy, oraz 15,8%, gdy toczyła się przed sądem rejonowym.

Wykres 1. Obecność oskarżonych, prokuratorów i obrońców na posiedzeniach w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania (n=261)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań próby akt spraw karnych z lat 2016–2018

3.2. Obecność oskarżonych, obrońców i prokuratorów na posiedzeniach w przedmiocie przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania

Chcieliśmy przyrzeć się bliżej temu, jak często prokuratorzy, obrońcy, a w szczególności najbardziej zainteresowani – podejrzani bądź oskarżeni, uczestniczą w posiedzeniach sądu w przedmiocie przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania. Nie do rzadkości należą bowiem głosy, iż nawet mimo złożonego wniosku podejrzany lub oskarżony nie zostaje doprowadzony na posiedzenie.

Niestety, całościowe zweryfikowanie powyższych zarzutów okazało się niemożliwe ze względu na znaczne braki w aktach spraw, w szczególności protokołów z omawianych posiedzeń. Bazując na dostępnej dokumentacji w sprawach, w których do przedłużenia tymczasowego aresztowania doszło co najmniej raz, udało się nam zaobserwować wyraźną dysproporcję obecności oskarżonych, obrońców oraz prokuratorów na posiedzeniach w przedmiocie przedłużenia tymczasowego aresztowania. W przypadku spraw toczących się przed sądami rejonowymi prokuratorzy obecni byli przeciętnie na 77% posiedzeń, obrońcy – na nieco ponad połowie, zaś oskarżeni – niewiele częściej niż na co dziesiątym (13,4%). W przypadku spraw rozpoznawanych przez sądy okręgowe oskarżony był średnio na 16% posiedzeń, prokurator – 52,2%, obrońca zaś na 45,2% posiedzeń.

Tabela 2. Obecność oskarżonych, prokuratorów i obrońców na posiedzeniach w przedmiocie przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania

	Sądy rejonowe			Sądy okręgowe		
	Oskarżony	Prokurator	Obrońca	Oskarżony	Prokurator	Obrońca
Odsetek posiedzeń, na których obecny był:	13,4%	76,7%	52,1%	16,1%	52,2%	45,2%
Średnia liczba przedłużeń (posiedzeń)	2,4			3,8		

Maks. liczba przedłużeń (posiedzeń)	12			13		
Na ilu posiedzeniach obecny był (maksimum):	4	9	8	6	8	5
Na ilu posiedzeniach obecny był (minimum):	0	0	0	0	0	0

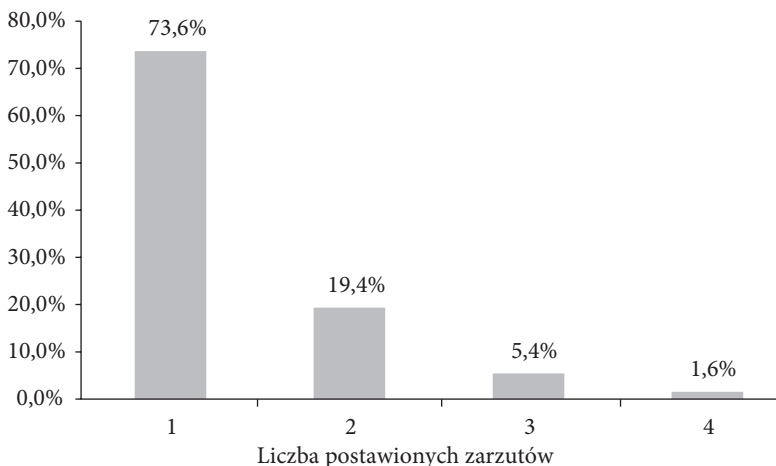
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań próby akt spraw karnych z lat 2016–2018

W przypadku spraw toczących się przed sądami rejonowymi oskarżony obecny był na posiedzeniu w przedmiocie przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania maksymalnie cztery razy, prokurator – dziewięć razy, obrońca – osiem razy, przy czym maksymalna liczba posiedzeń odnotowana w badanej próbie wyniosła 12. Jeśli sprawa toczyła się przed sądem okręgowym, maksymalna liczba posiedzeń w przedmiocie przedłużenia tymczasowego aresztowania wyniosła 13, oskarżony natomiast obecny był na maksymalnie sześciu takich posiedzeniach, obrońca – pięciu, prokurator – ośmiu. Niezależnie od tego, jaki sąd rozpatrywał sprawę oraz czyja obecność była przedmiotem naszego zainteresowania, zdarzały się sytuacje, gdy na żadnym z posiedzeń dotyczących przedłużeń stosowania tymczasowego aresztowania nie stawiał się nikt.

4. Zarzuty, z którymi wiązały się wnioski o zastosowanie tymczasowego aresztowania

Oskarżonym, których sprawy karne rozstrzygane były przez sądy okręgowe, w ponad 26% przypadków przedstawiono zarzut lub zarzuty naruszenia co najmniej dwóch różnych przepisów Kodeksu karnego lub ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. W analogicznej sytuacji było aż 45,3% oskarżonych, których sprawy toczyły się przed sądami rejonowymi. Jeśli sprawę rozpatrywał sąd okręgowy, oskarżony odpowiadał za naruszenie maksymalnie czterech przepisów. Zdarzyło się to jedynie w 1,6% badanych przypadków.

Wykres 2. Odsetek oskarżonych, którym przedstawiono zarzut naruszenia 1, 2, 3 lub 4 przepisów karnych (sądy okręgowe, n=129)

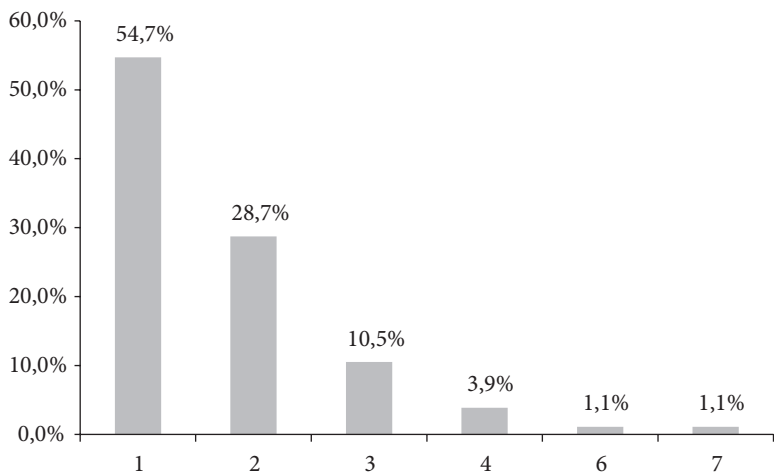
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań próby akt spraw karnych z lat 2016–2018

Z kolei w sprawach, w których właściwe rzeczowo były sądy rejonowe, postawiono maksymalnie aż siedem różnych zarzutów. Sytuacje, w których oskarżonemu postawiono więcej niż trzy zarzuty, wystąpiły w 6,1% spraw.

Niezależnie od tego, czy sprawa toczyła się przed sądem okręgowym czy rejonowym, spośród wszystkich zarzutów postawionych oskarżonym najczęściej pojawiała się popełnienie przestępstwa przeciwko mieniu, czyli np. rozboje i kradzieże z włamaniem. Stanowiły one 36,8% zarzutów postawionych oskarżonym w sprawach rozstrzyganych przez sądy okręgowe oraz odpowiednio 30,9%, gdy sądem właściwym rzeczowo w sprawie był sąd rejonowy. Jeśli weźmiemy pod uwagę sprawy toczące się przed sądami okręgowymi, kolejną najbardziej liczną kategorią przestępstw, których popełnienie zarzucono oskarżonym, były te przeciwko życiu i zdrowiu (32,8%), a w dalszej kolejności – przestępstwa narkotykowe (13,2%). Pozostałe kategorie stanowiły łącznie 17,2% wszystkich zarzutów,

które postawiono oskarżonym w badanej próbie, a każda z osobna nie przekroczyła 3%.

Wykres 3. Odsetek oskarżonych, którym przedstawiono określoną liczbę różnych zarzutów (sądy rejonowe, n=181)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań próby akt spraw karnych z lat 2016–2018

Zarzuty stawiane osobom, których sprawy toczyły się przed sądami rejonowymi, były bardziej zróżnicowane. 15% postawionych zarzutów dotyczyło popełnienia przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece, 13,1% – przeciwko życiu i zdrowiu, 9,2% – przeciwko wolności. 8,6% dotyczyło popełnienia któregoś z przestępstw narkotykowych określonych przez przepisy karne z ustawy z 29.07.2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. z 2020 r. poz. 2050 ze zm.). 6,1% wszystkich zarzutów odnosiło się do popełnienia przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajowości. Pozostałe kategorie stanowiły łącznie 17,2% zarzutów, które postawiono oskarżonym w badanej próbie, a każda z osobna nie przekroczyła 3,5%.